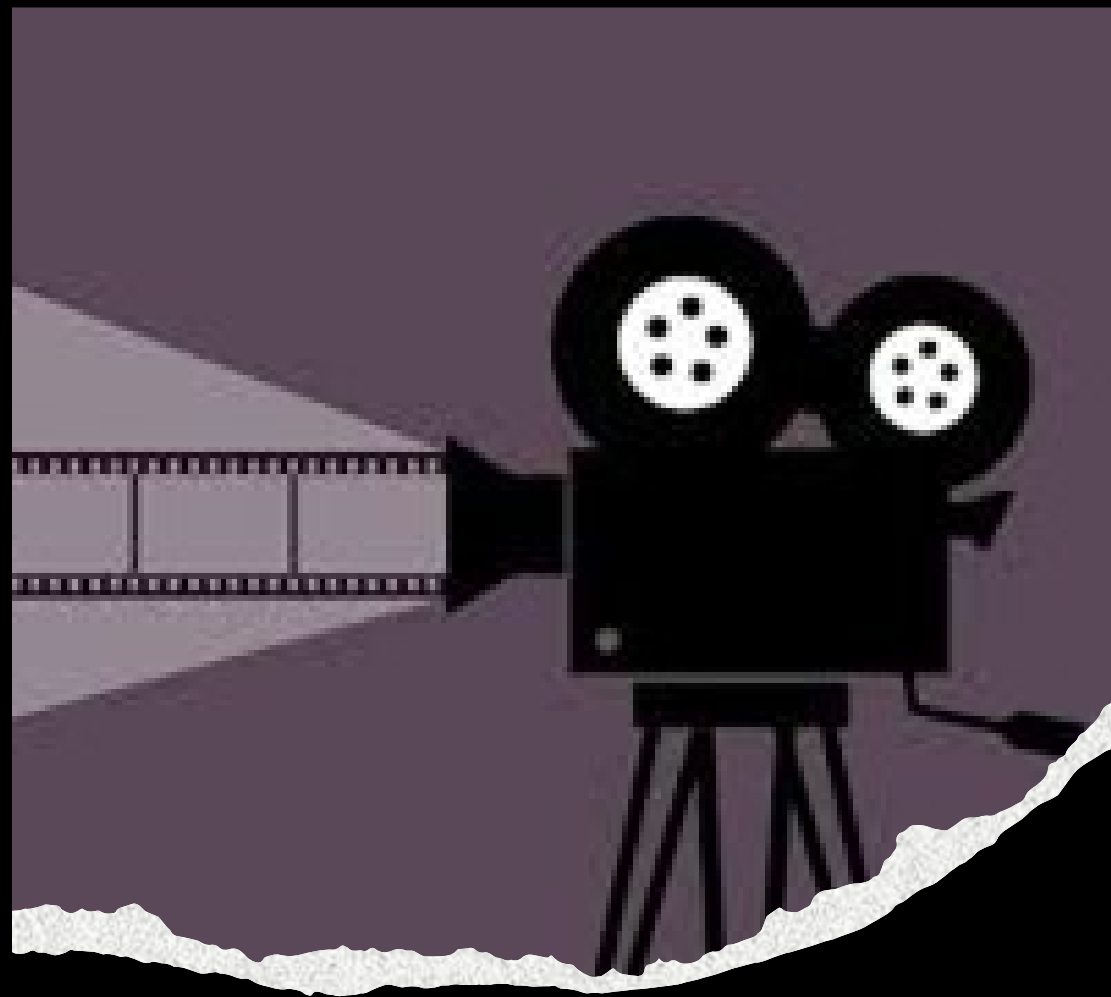

Film jako historický pramen

PhDr. Jan Bárta, Ph.D.
(MUNI Brno, 11. 11. 2024)

Film jako historický pramen

O čem všem nám filmový materiál vypovídá?

Jaký druh informací z něj můžeme vytěžit?

Jaké vlivy je třeba zohlednit při kritice pramene?

Z jaké perspektivy k němu přistupovat?

Perspektiva Sociologie kultury

- Teorie sociálních polí (Pierre Bourdieu) – „sociálních prostorů“ s vlastními vnitřními zákonitostmi, boji o kapitály (kulturní – uznání, ekonomický, sociální...)

Princip autonomie

- **Pole filmové produkce** – je sice autonomní, ale reaguje např. na společenskou poptávku, intervence politické moci, musí zohledňovat tržní záležitosti

Princip heteronomie

- **Pole politiky** – vytváří požadavky ve smyslu historické politiky (politiky paměti), utváří poptávky, zakázku; v nesvobodných systémech zasahuje mocensky, cenzuruje apod.
- **Pole držitelů ekonomické moci** – zájmy vlastní kapitalismu, film je komodita (srov. AJ. Liehm)

Perspektiva Kulturní paměti, Vyjednávání dějin

- Obrazy minulosti – jejich prostřednictvím jsou vyjednávány a nově interpretovány identita společenství
- Film je prostor, „místo paměti“ (Pierre Nora), jde o průběžně „rekonstruované“ minulosti (Aleida a Jan Assmannovi), anebo např. film nástroj pro konstrukci „kulturního traumatu“ (Jeffrey Alexander)

Kritika pramene: co je třeba při práci s filmovým materiálem zohlednit?

- ČINITELÉ

- 1) Forma (hraný film – dokumentární – rodinný...)
- 2) Mód reprezentace
- 3) doba vzniku (!!!)
- 4) Produkční údaje (okolnosti výroby filmu)
- 5) Osoba tvůrce

Mody reprezentace

Robert Rosenstone (1988, 2001)

- **Historické drama** (*historie jako drama*): nejstarší a nejoblíbenější typ; fiktivní, konvenční vyprávění o skutečných nebo fiktivních postavách a jejich osudech zasazených do historických reálií
- **Experimentální historický film** (*historie jako experiment*): avantgardní, umělecké, specializované filmy a podobně
- **Dokumentární historický film** (*historie jako dokument*): tradičně obsahuje archivní materiály a komentář vypravěče. Tento typ vzbuzuje mezi historiky větší důvěru, protože jeho struktura připomíná spíše historiografický argument. Mezitím, jak tvrdí Rosenstone, obsahuje také řadu konvencí charakteristických pro drama

Dokumentární film

- Zdánlivá realističnost, „objektivita“

x

vždy pevně daný záměr tvůrců, scénář (srov. např. reklamní spot)

- intence a externí vlivy přítomny stejně jako u hraného filmu
- viz např. Mnichov 1938 (Krátký film Praha, 1968), 20 min.

sdělili jsem Potemkiny, že považujeme
pakt s SSSR za aktuální, dokud nepodepišeme no-
vý mezinárodní statut. Žádal jsem jej. tudíž za
neustálou odělost a pohotovost, což přislíbil.
Byla učinena opatření na hranicích Polska pro
případ jeho útoku na nás. Tázal se mne , proč na-
še vláda nikdy nepoložila otázku bezpodmínečné
pomoci svazem. Řekl jsem , že pro geografickou
situaci bylo těžko o tomto uvažovat. Shodli jsme
se v tom, že Praha musí okamžitě vyjasnit přesně
zda Francie přece přispěje vojensky, budou-li od
nía žádány nové ústupky. Odpověz okamžitě.

Mody reprezentace / hraný film

Doslovnější

- „racionálnější“, postavy jsou nositeli idejí
- realistické vyprávění
- snaha překrýt předešlé interpretace

Abstraktnější

- směřují více k obecným idejím, s univerzálnější platností
- z podstaty spíše zpochybňují dosavadní stereotypy

Hraný film

- Přiznaně fikční reprezentace (např. minulosti u „historického filmu“)
- enormní vliv např. na kulturní paměť – ovlivňuje historické vědomí
- Snaha mocensky utvářet kulturní paměť – „politika paměti“
(Kdo, kdy, proč a co – chce, abychom si pamatovali?)

- Srov. s dobou vzniku a poptávkou
- Filmový obraz tzv. odsunu
- Filmový obraz meziválečné ČSR

Příklad: Filmové reprezentace tzv. odsunu

- Transfer Němců/poválečná retribuce

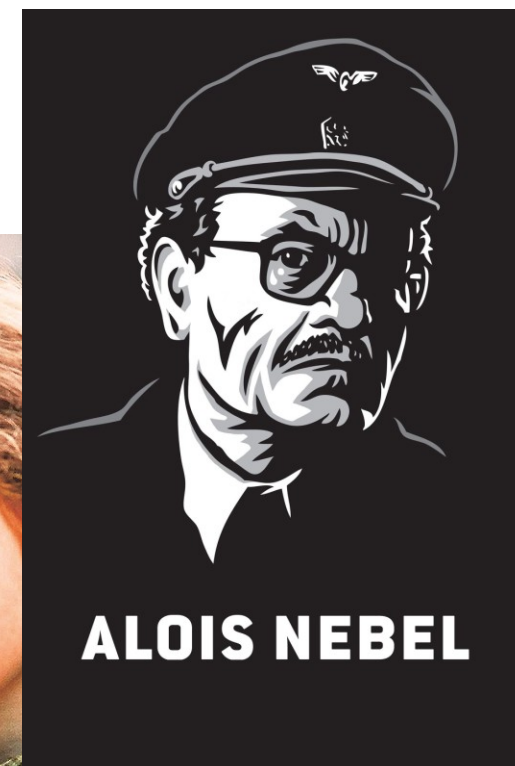
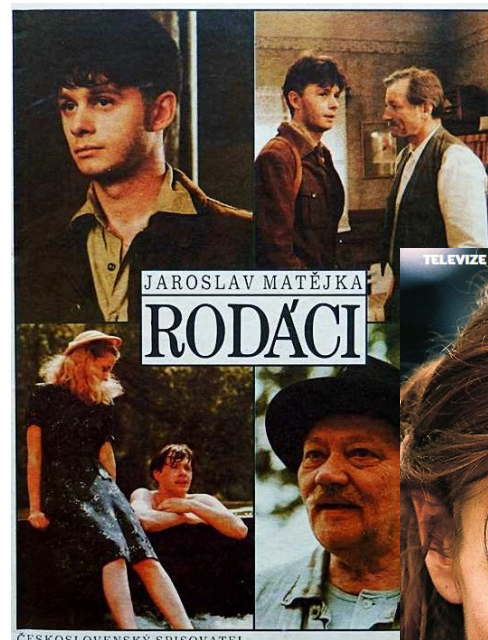
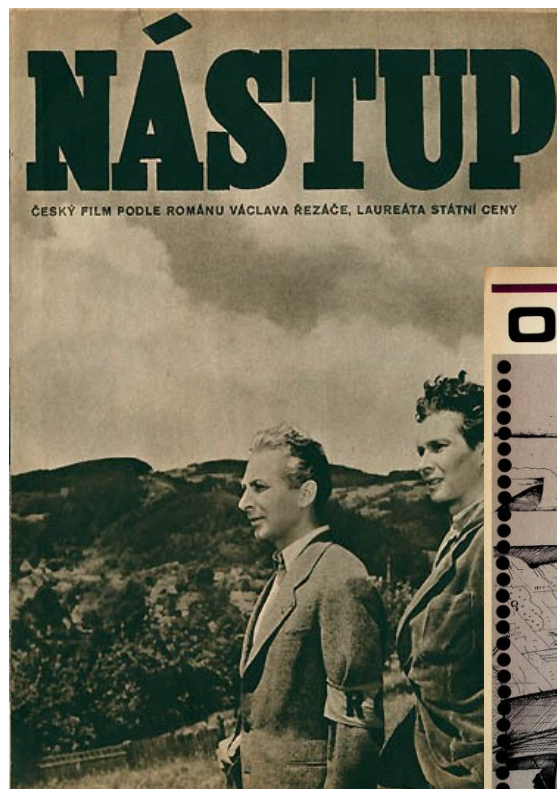
1952

1968

1988

2005

2011

Příklad: Filmové a seriálové reprezentace první republiky

1953

1968

1974

1979

1986

1994

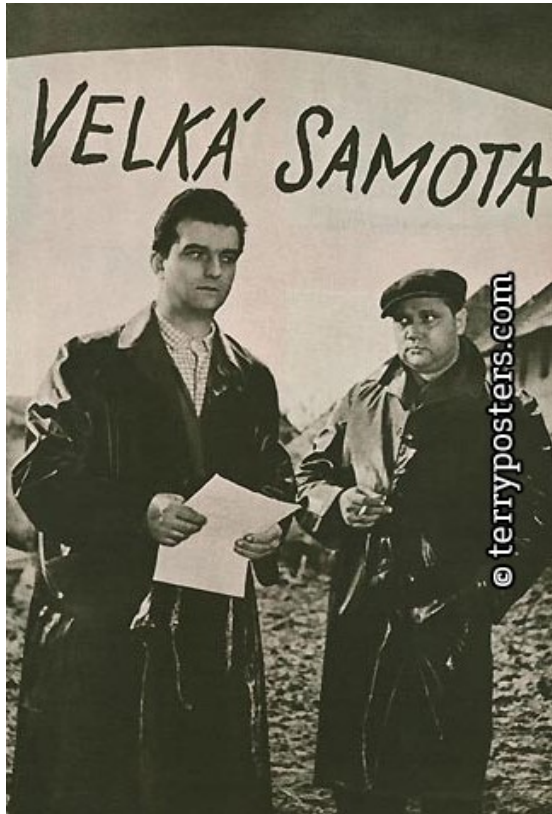
2001

2014

Produkční údaje (okolnosti vzniku); Příklad:

(Ladislav Helge, 1959)

(Karel Kachyňa, 1966)

Osoba tvůrce;
Příklad:
„Za všech režimů“
„vždy první“

Otakar Vávra
1911 - 2011

DAS IST EIN LUCERNAFILM! TO JE LUCERNAFILM!

EIN FILM FÜR ALLE FRAUEN!
FILM PRO VŠECHNY ŽENY!

Lída Baarová

Jungfernschaft

Panenství

nach dem Roman von
dle románu

M. Majer

Spielleitung - Réžie

Otakar Vávra

© terryposters.com

DAS IST EIN LUCERNAFILM! TO JE LUCERNAFILM!

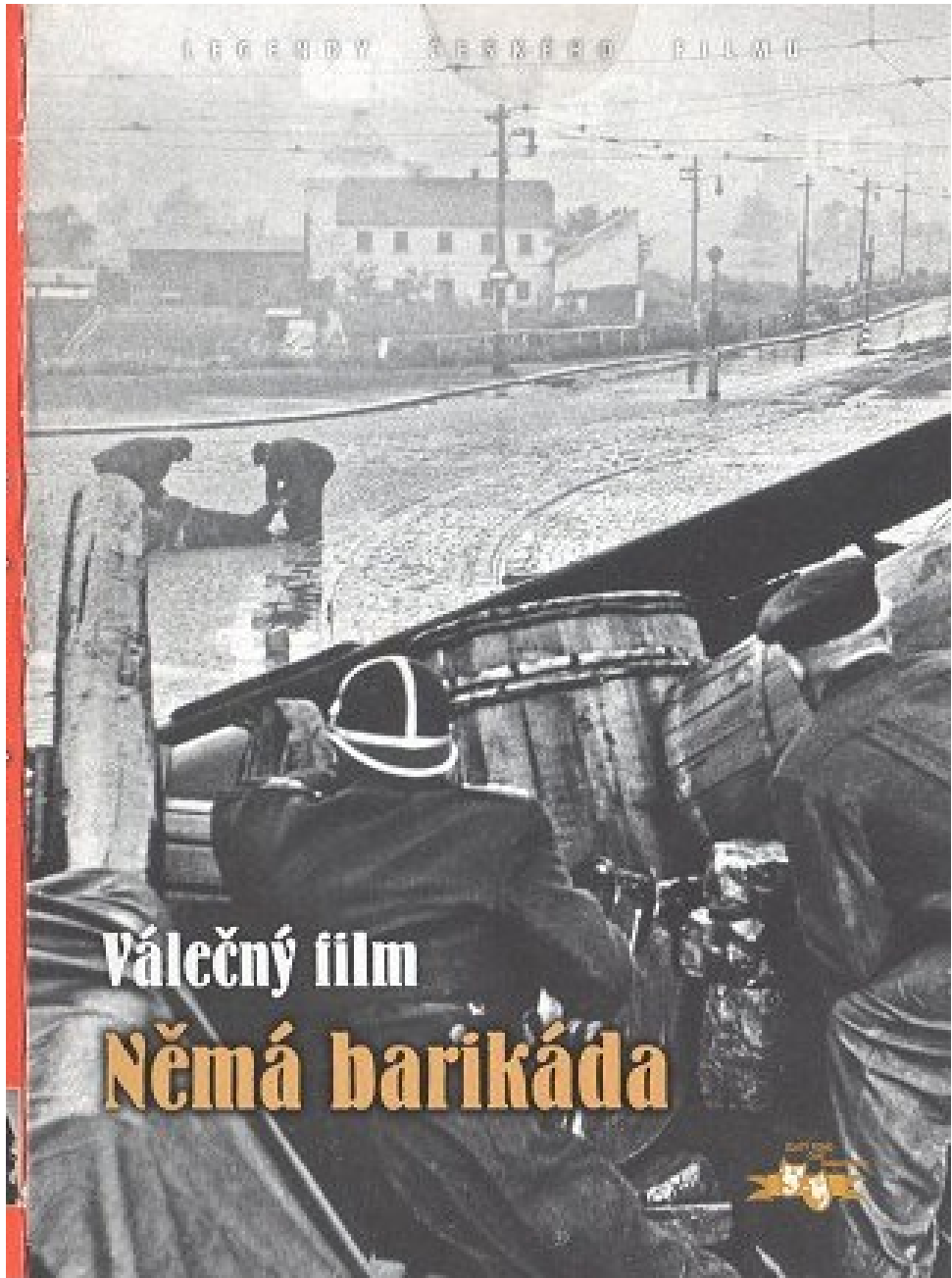
L. BAAROVÁ
O-NOVÝ

SPIELLEITUNG:
REŽIE: O-VÁVRA

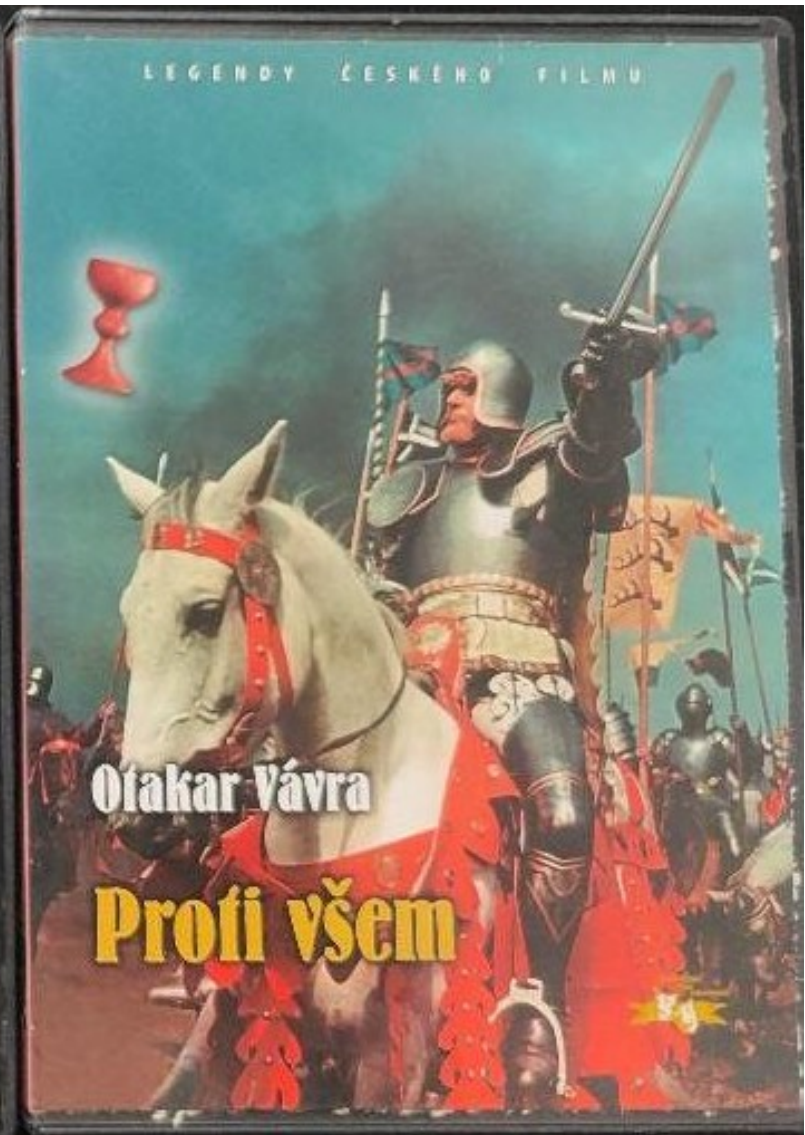
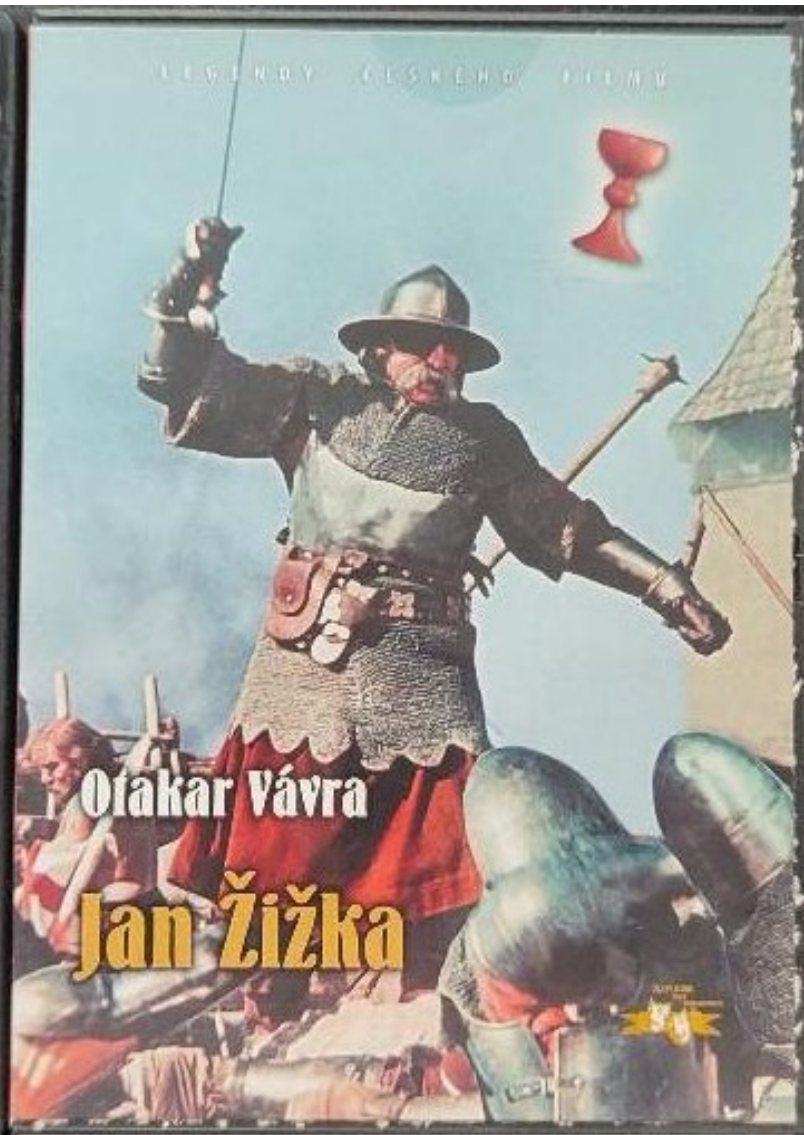
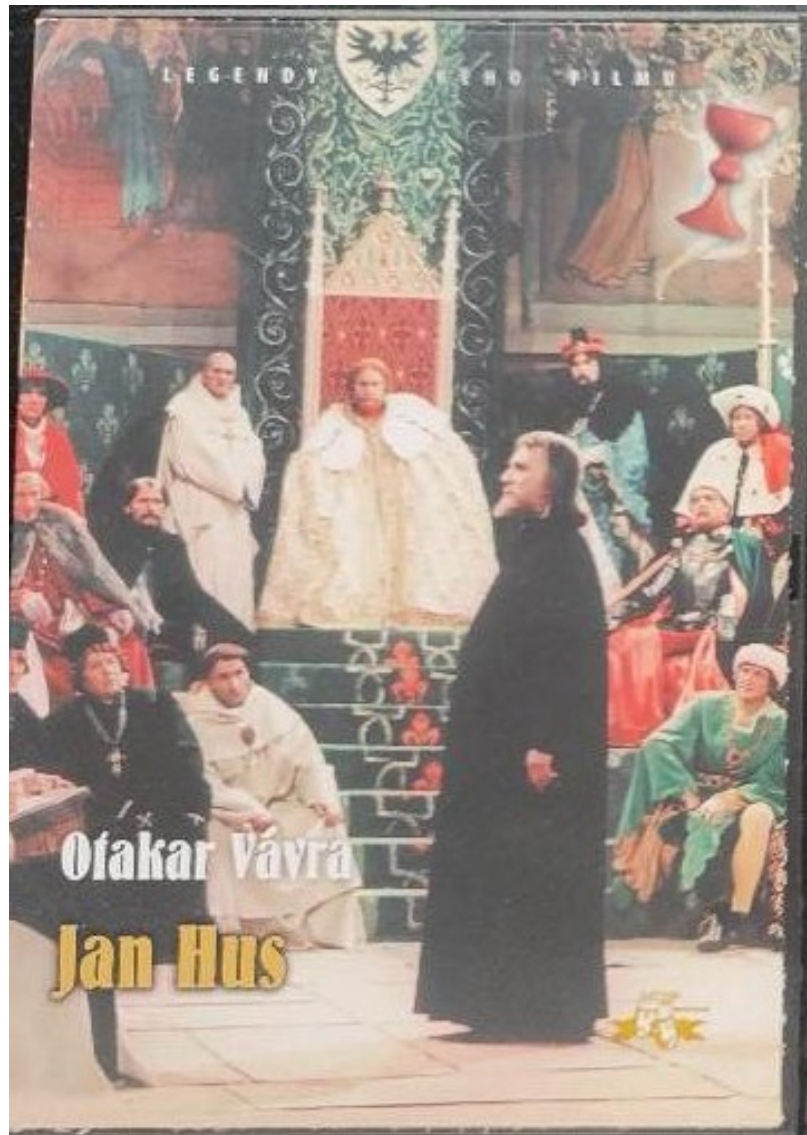
DAS
MÄDCHEN IM BLAU
DÍVKA V MODRÉM

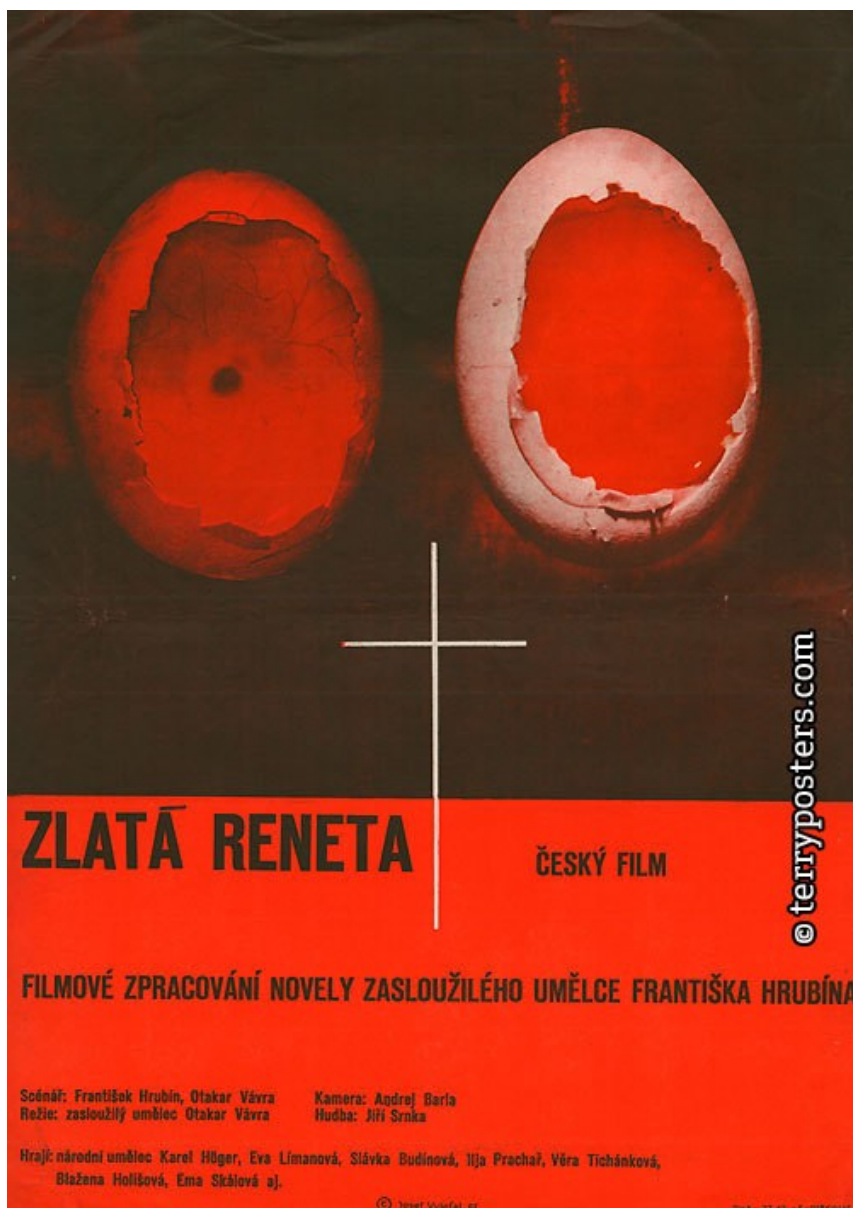
LEGENDY ČESKÉHO KINEMA

Válečný film

Němá barikáda

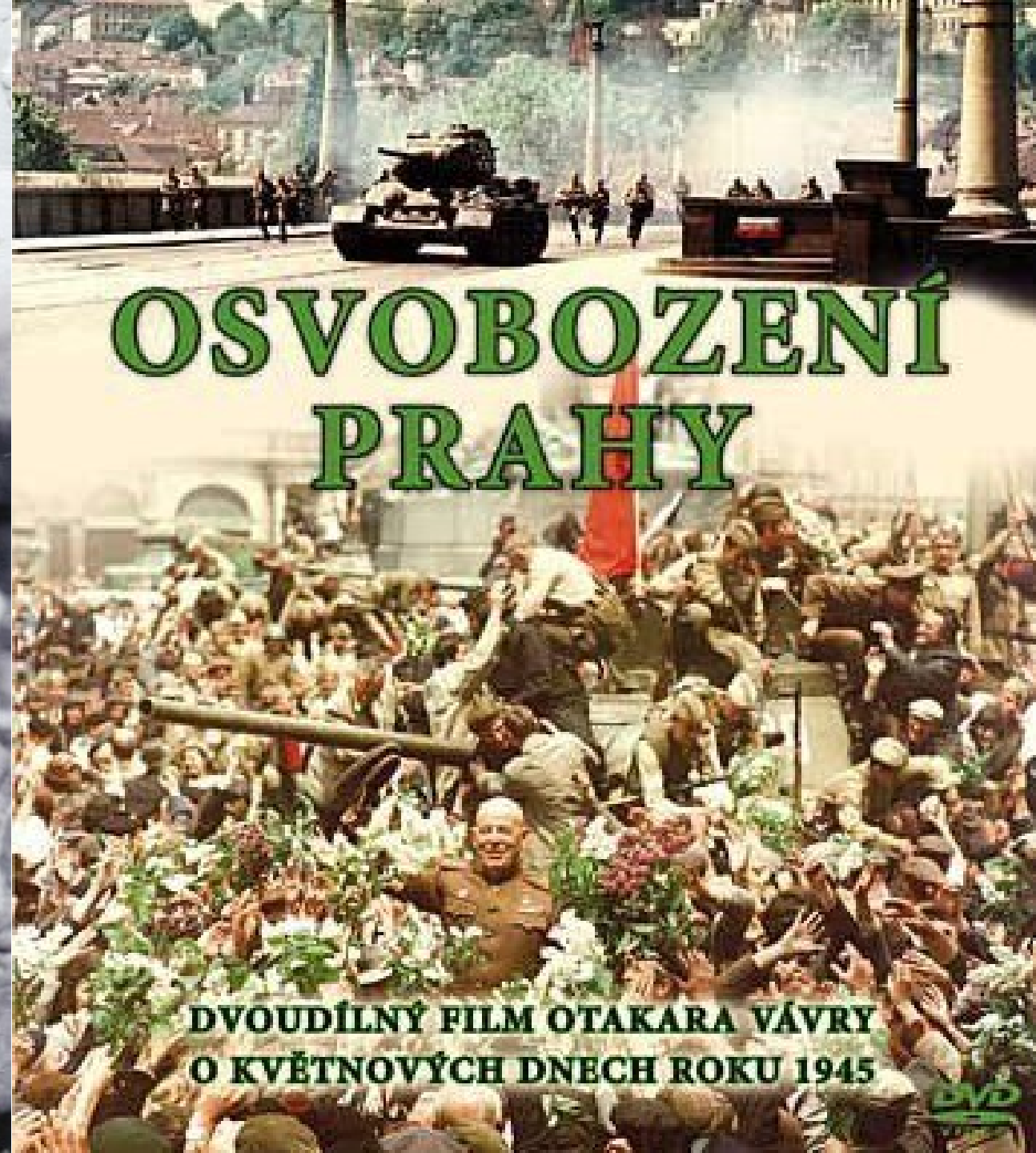

SOKOLOVO

DVOUDÍLNÉ VÁLEČNÉ DRAMA
OTAKARA VÁVRY Z BOJE ZA OSVOBOZENÍ

OSVOBOZENÍ PRAHY

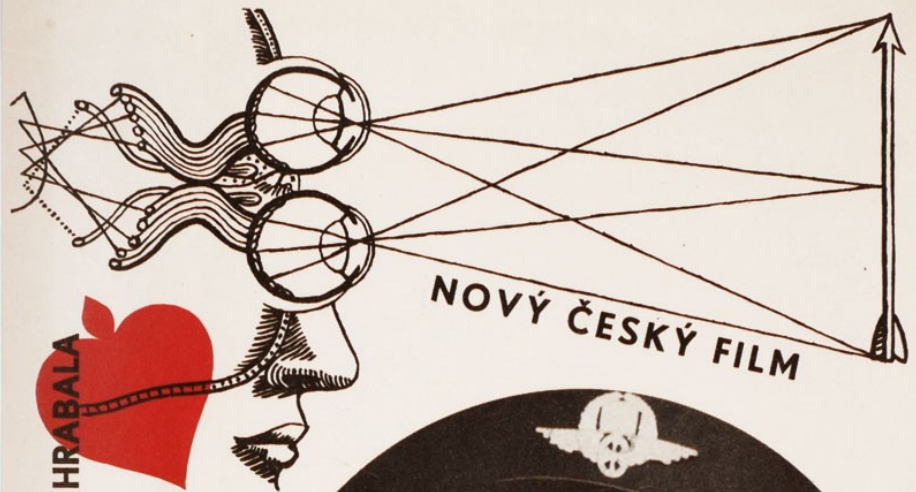
DVOUDÍLNÝ FILM OTAKARA VÁVRY
O KVĚTNOVÝCH DNECH ROKU 1945

Osoba tvůrce; příklad:
„povinná úlitba,
vykoupení z hříchů 60.
let“

NOVÝ ČESKÝ FILM

FILMOVÝ PŘEPIS NOVELY BOHUMILA HRABALA

V hlavní roli VÁCLAV NECKÁŘ

OSTŘE
SLEDOVANÉ
VLAKEY

F-02* 60309 ZT-42

jozef.com

SKŘIVÁNCI NA NITI

ČESKÝ FILM Z ROKU 1969 NA MOTIVY POVÍDEK Z KNIHY BOHUMILA HRABALA
„JINZERÁT NA DŮM VE KTERÉM UŽ NECHCI BYDLET“

SCÉNÁŘ: BOHUMIL HRABAL, JIŘÍ MENZEL
REŽIE: JIŘÍ MENZEL
KAMERA: JAROMÍR ŠOFR
HUDBA: JIŘÍ ŠUST
HRÁLI: RUDOLF HRUŠINSKÝ
VÁCLAV NECKÁŘ
MILKA ZELENHOŘSKÁ
VLADIMÍR PTÁČEK
NAĎA JIRBÁNKOVÁ
VLASTIMIL BRDŠKÝ
LEOŠ SUCHAŘ (A)

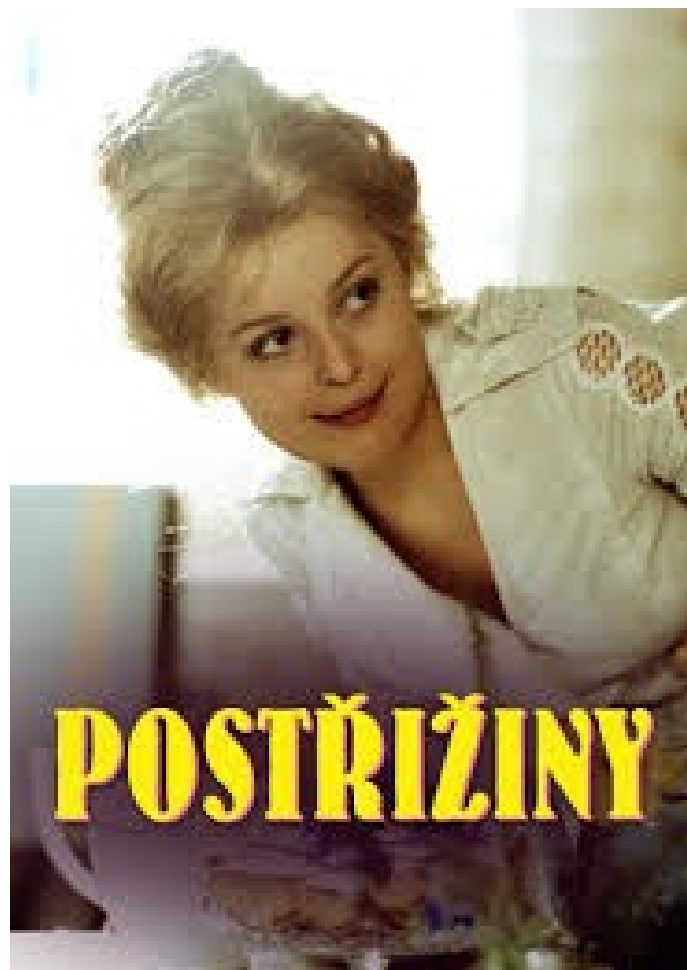

KDO HLEDĀ ZLATĚ DNO

ČESKÝ FILM
PŘÍBĚH O TOM,
KDE SE DÁ NAJÍT ŠTĚSTÍ
KAMERA:
JAROMÍR ŠOFR
NÁMĚT A SCÉNÁŘ:
VOJTĚCH MĚŠTAN
RUDOLF RÁŽ
ZDENĚK SVĚRÁK
JIRÍ MENZEL
*laureát státní ceny
Klementa Gottwalda*
HUDBA:
ANGELO MICHAJLOV
REŽIE:
JIRÍ MENZEL
*laureát státní ceny
Klementa Gottwalda*
V HLAVNÍCH ROLÍCH:
JAN HRUŠÍNSKÝ
A JANA GIERGIELOVÁ

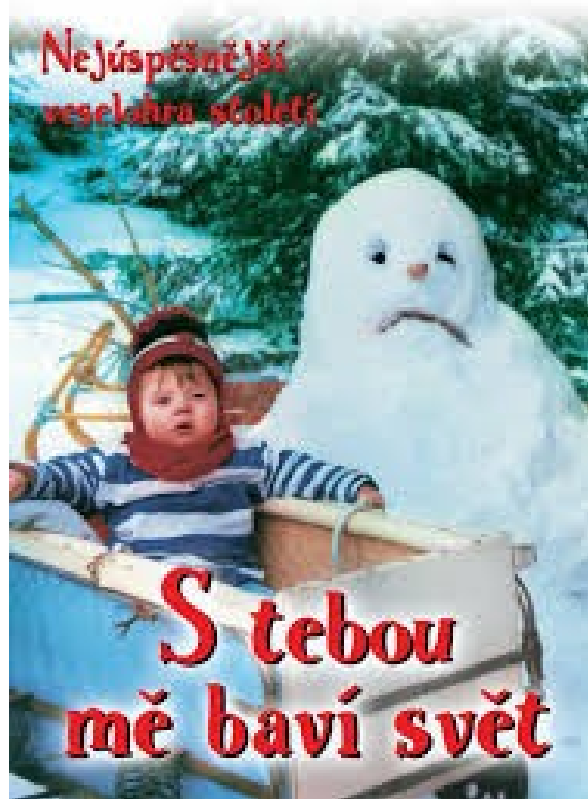
Vydání: 1978. Národní filmový archiv. Reprodukce: 2018. Národní filmový archiv.

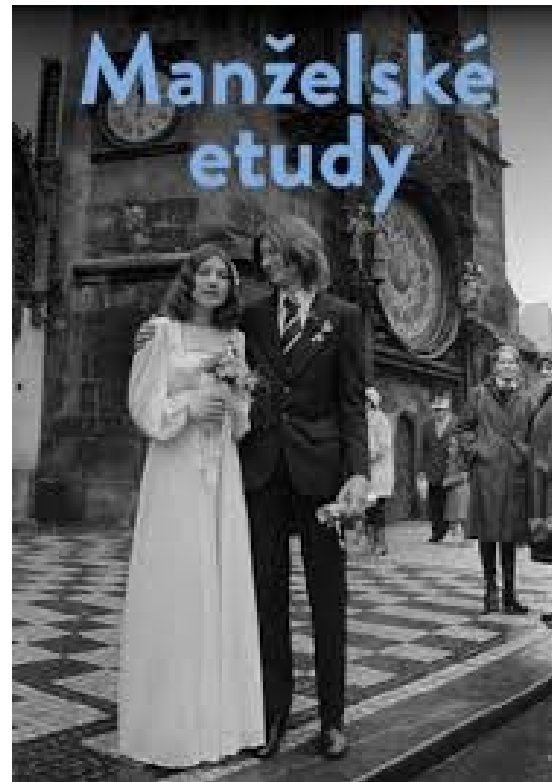

Příklad: Každodennost / rodina

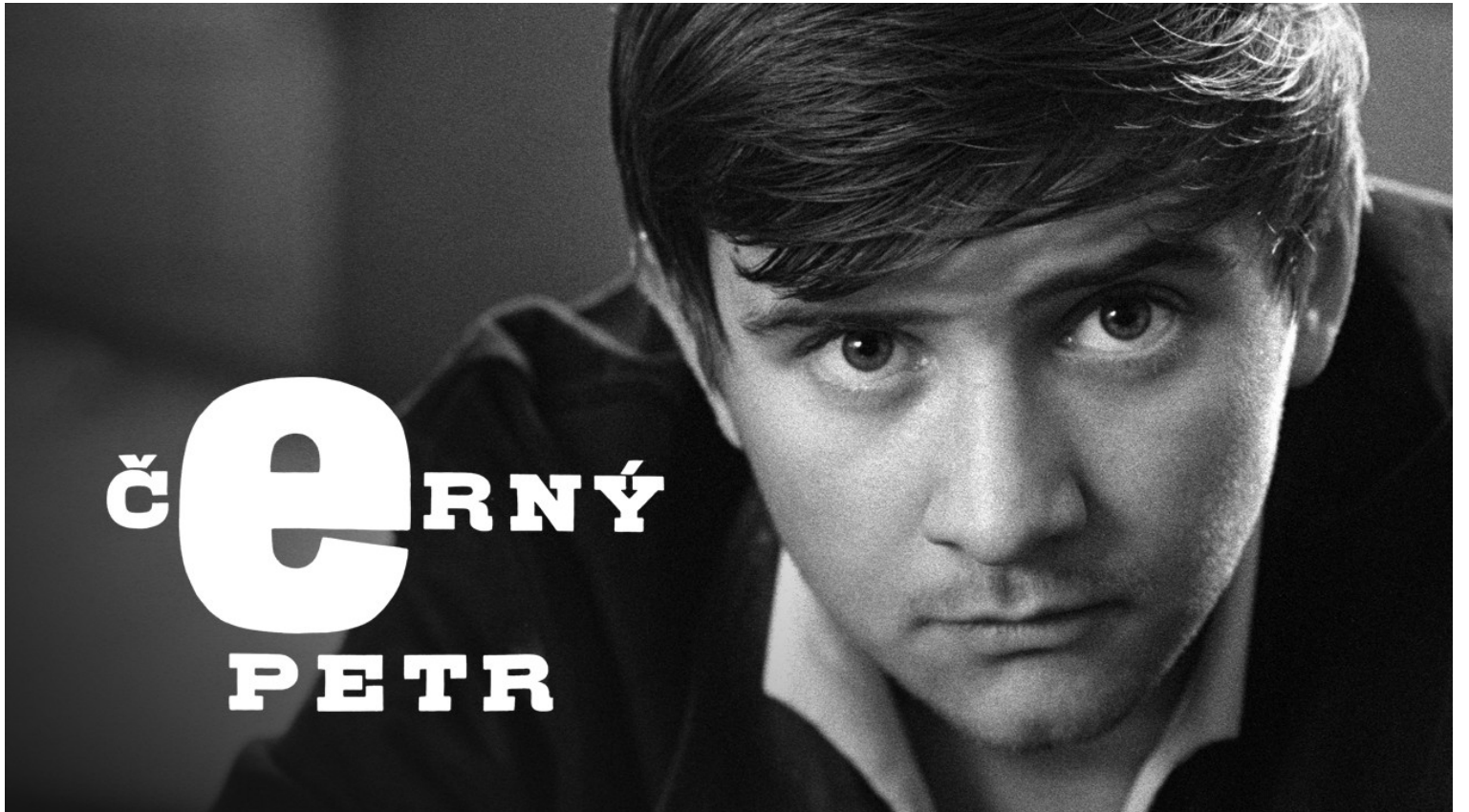
(1983)

(1982)

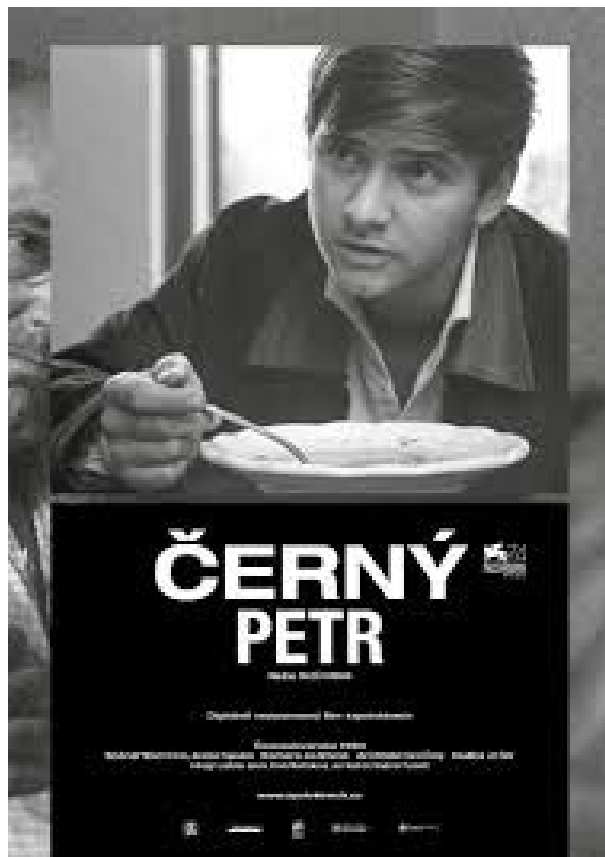

Příklad: Obraz mladých lidí / hudba, popmusic

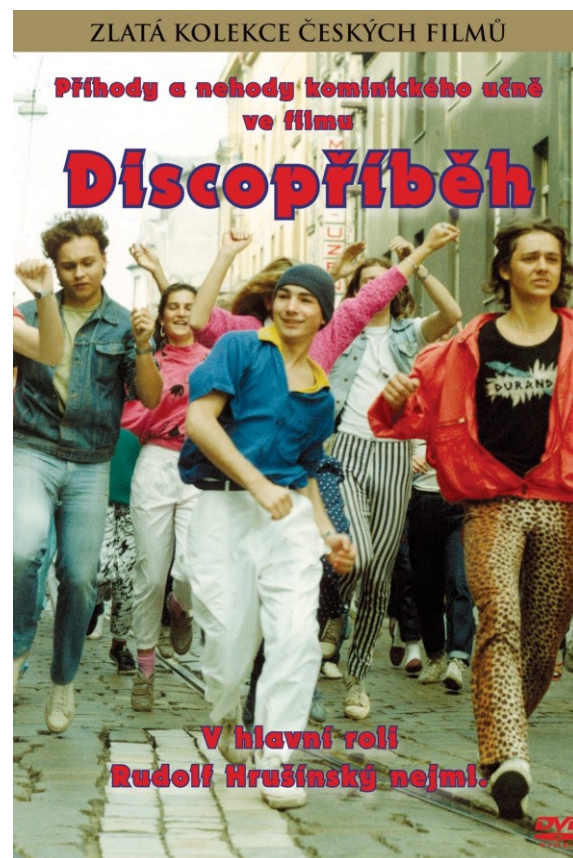

KDE JE AUTENTICITA? „Černý Petr“, srov. tancovačka, 30. – 48. minuta, SROV. „Diskopříběh“ (hodnověrnost nebo konformita?), SROV. skupina Mama Bubu v dok. „Hudba 85“ (srov. obraz sídliště – jak v komparaci vyznívá předešlá disko teze, o „správném paneláku,

(M. Forman, 1963)

(Jar. Soukup, 1987)

Hudba 85 (poloamatérský:
Alexej Guha, VI. Burda,
Petr Ryba, 1986)

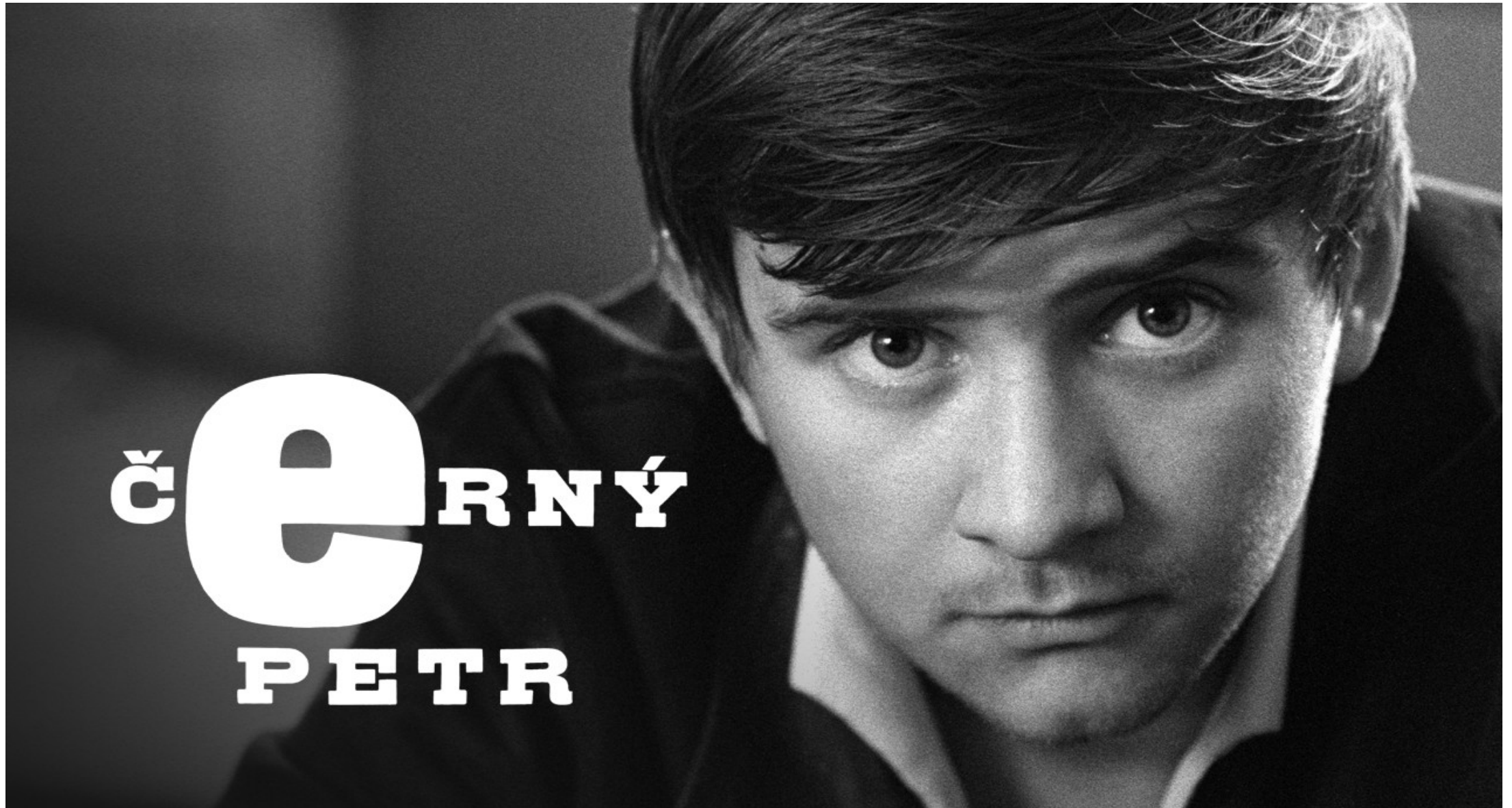
https://www.youtube.com/watch?v=AeEO28RWI2U&t=2869s&ab_channel=jirilokvenc

https://www.youtube.com/watch?v=dzGEeDbuiRQ&ab_channel=JiriKaspar

https://www.youtube.com/watch?v=xIPS8A4LYwo&ab_channel=nohynasidory

Příklad: Filmová pohádka

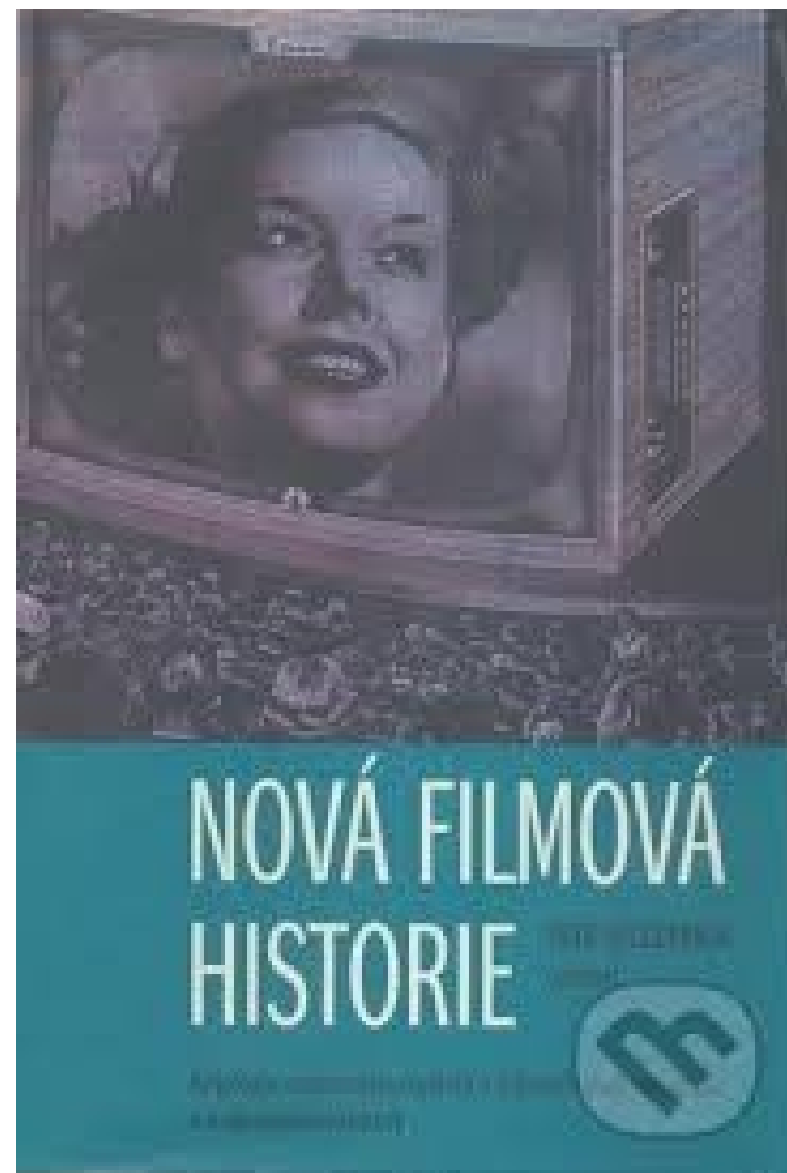
https://www.youtube.com/watch?v=w6pFuOXPQTc&ab_channel=MartinHavel

Závěrečná scéna, generační neporozumění..., viz také globální trendy, 60. léta coby dekáda mládeže

**Továrna Barrandov
Svět filmařů a politická moc
1945–1970**

Petr Szczepanik

Čtení pro školní a mateřské školy
Praha 2014

VENKOV V ČESKÉM FILMU 1945–1969

Filmová tvář
kollektivce

ZELINÁŘ A JEHO TELEVIZE

Kultura komunistů
po pražském jarnu 1968

